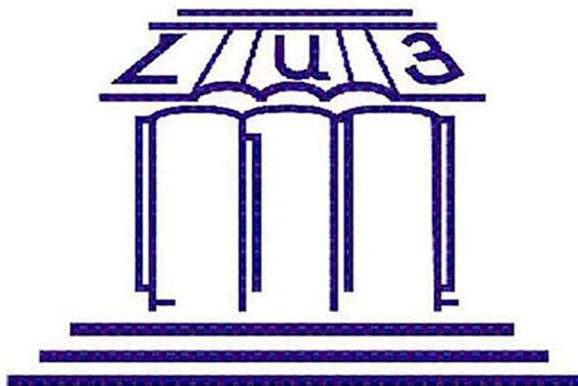

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՍԵՔՐԵՏԱՐ ՄՇԱԿՈՒՄ ՆՈ-
ՐԵԿՆԵՐԻ ՇԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ՔԱՂՊԱ-
ՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՍԱՐ № 2.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

«Կ. ԶԻՆՎՈՐԻ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԻՆՏԻՏՈՒՏ
ԴՈԾՈՒՆԵԴՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՅԿԱՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵ- ՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՅՍ (ԹԵՄԱՆԱՎԵԼԻ ԼԵՎ Ե ՄՇԱԿԵԼ 2 ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՈՒՄ)

ԱԽՖԱՆՆԱԿԱՆ ՏԵՐԻՏՈՐԻԱՆ ՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ

Անդրկովկասյան Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետությանը դանձում է կովկասյան պարանոցի վրա կասկած ու Սև ծովերի միջևի և բռնում է 185 հազար 191 քառակուսի կիլոմետր տարածություն: Հարաբերակցությամբ նրա տարածությունը են Պարսկաստանն ու Թուրքիան: Հյուսիսից սահմանակցում է կովկասյան լեռնաշղթան Անդրկովկասն անջատում է Հյուսիսային կովկասյան յերկրից:

Այնքան մեծ մասնում են յերկր տարած հանրապետությունը:—

Այդպիսով իՍՍՀ, վրերի կողմի մեծ մասնում է Նախիջևանի իՍՍՀ և Լեռնային Ղարաբաղի Ավտոնոմ մարզը: Այդպիսով ընդհանուր տարածություն է 65 հազար 968 քառակուսի կիլոմետր և ունի 2 և կես միլիոն բնակիչ:

Վրաստանի իՍՍՀ՝ Աբխազիայի և Աբխազիայի ավտոնոմ իՍՍՀ և Հարավ-Ոսկերիայի ավտոնոմ մարզով: ընդհանուր տարածություն է 69 հազար 259 քառակուսի կիլոմետր և ունի համարյա 3 միլիոն բնակչություն:

Հայաստանի իՍՍՀ, վրերի տարածություն է 29 հազար 964 քառակուսի կիլոմետր և ունի 1 միլիոն բնակչություն:

Անդրֆեդերատիվային կան մե քանի տարածություններ: Բնակչության ընդհանուր թիվը մոտ 6 միլիոն է, վրերից վրացիներ՝ մոտ 2 միլիոն, թուրքեր՝ մեկ ու կես միլիոնից ավելի, հայեր՝ մոտ մեկ ու կես միլիոն, ասերներ՝ մոտ կես միլիոն, ասեր՝ հարյուր հազարից ավելի, թալիշներ ու աղաբաղիներ՝ յոթնամիլիոն հազարից ավելի, հույներ ու արևադարձային համարյա միլիոն հազարական, լեզգիներ՝ հարյուր հազար:

Այնքան մեծ տարածությունը կարողանում է բնակչությամբ ու խոր մարտնչությամբ: Հարավային բնակչություն է ընդհանուր տարածության մոտ մե քառորդը:

Վերջիններից յեն Անդրկովկասի բնական հարստությունները: Դրանցից հիմնական են:

Բազիլի նավթը, վրերն ունի համաշխարհային նշանակություն և կազմում

և համաշխարհային պաշարի մի յոթերորդ մասը: Ճիստուրի մարդանեցը, փորն էր փորակով և պաշարի քանակով տառջինն և տշխարհում, Տիվարչիկի և Տիվիբուլիի քարածուխը Վրաստանում, Դաշքասանի ու Չխտիխի չերկու-թաճաքերն Ադրբեջանում, Ալաշփեղու և Չանգեզուրի պղնձահանքերը Հա-յաստանում և Գեոարեկի պղնձահանքերն Ադրբեջանում:

Բացի գրանից, մի չարք ուսոններում արտադրվում և քարե սոլ (Նախիջև-վանի իՍՆ), շիբ, կապար (արճիճ), ծծումբ և մանափանդ չինանյութեր՝ պեմզա, մարմարիտ, տուֆ, գիպս և այլն:

ԱՌՖԱՀ գյուղատնտեսության մեջ հացահատիկային՝ մշակույթն ալկիլի ու ալկիլի մեծ չափով փոխարինվում է բարձրարժեք տեխնիկական մշակույթ-ներով՝ բամբակ, կանճութ, թեյ, ծխախոտ, ռամի, սոյա: Բացի գրանից, տա-փաստաններում ու նախալեռնային շերտում՝ դարպացած և ալբեդոսթայիտն ու բանջարաբուծությունը: Լեռնային շերտում՝ դարպացած և անասնապահու-թյունը:

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՆ ԱՆՑՑԱԼՈՒՄ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԳԱՂՈՒԹՆ ԵՐ

Ռուսական կապիտալիզմը, չուկաներ և դեպի այդ չուկաները ճանապարհ-ներ փորնելով, աստիճանաբար նվաճում էր ծայրագավառների կուլտուրային հետամնաց ժողովուրդներին: XIX դարի սկզբում Ռուսաստանից դեմքի ուժով միացվեց նաև Անդրկովկասը: Հավատարիմ աղբյուրին ճնշման ու ծայրագավառ-ների դադուխթման շահագործման իրենց քաղաքականության, սուլտանի կուլ-վածականներն ու բուրժուազիան Անդրկովկասը դարձրին իրենց դադուխթ:

Յարական կառավարությունը փոչ միայն չահագործված էր Անդրկովկասի տնտեսական-կուլտուրական մակարդակի բարձրացումով, այլև ընդհանրապես, արհեստականորեն կասեցնում էր այն: Խոչընդոտ հանդիսանալով տեղական ար-դյունաբերության զարգացմանը, սուլտանը բուրժուազիան վերածեց Անդրկով-կասն իր արդյունաբերության հումուլթի մատակարարողի, իր արտադրության ուղտուման չուկայի: Ռուս վաճառականը, արդյունաբերողը, աստիճանաբար (չինովները), Անդրկովկասում մտնում էին միայն հավաքակալության աղբյուր, չեկամարեր չահավետ տեղ:

Անդրկովկասը կաշկանդված էր սուլտան-փոստականական բյուրոկրա-տիայի ամուր շղթայով: Յարական չինովներկությունն ու փոստականությունը ստարածում էին սուլտանի կուլտուրան բոլոր ուժերով, արդեւ էլ էին հանդի-սանում աղբյուրի կուլտուրայի, լեզվի զարգացմանը:

Աստիճանաբար դաժան միջոցներով էլին ստաժվում աղտաղբական չարժման ամենափոքր նշաններն անգամ:

Աշխատավոր ընակչության չահերը վտանակվում էին արվում անդառապա-կերպով, միևնույն տեղական աղնականները, կալվածատերերը և բուրժուազիան հանձինս ցարիզմի գտնում էին իրենց ամուր պաշտպանին: Նրանց տված դե-ջումների ու արտոնությունների միջոցով միադեպությունը՝ փոչ միայն զրա-վում էր նրանց իր կողմը, այլև նրանց վրա հեռվելով նա հաստատուն կերպով կերտում էր աղբյուրի ու կեղեքման իր քաղաքականությունը:

Անդրկովկասում կապիտալիզմի անաճացումով, չերկաթուղու անցկացու-ման, լեռնային-արդյունահանման արդյունաբերության զարգացումով և մա-նուսանող նախալեռնային արդյունաբերության խիստ զարգացումով տնում էր բան-ժուր գառակարգը, ուժեղանում էր հեղափոխական պայքարը: Սակայն աղբյուր-նական-բուրժուական կուսակցությունները պատակաբար և թնայնաբար էլին դատակարարային պայքարի ինտերնացիոնալ միասնական ճակատը, պայքար, փորձվում էր բուրժուազիայի ու ցարական միապետության դեմ:

Յարիցմը փոչ միայն հասկանում էր այդ կուսակցությունների դաժանա-կան դերը՝ դաժաններին՝ Հայաստանում, մուսուլմանները՝ Ադրբեջանում և վրացական մենչևիկներին, — այլև նրանց դարձնում էր աղբյուրի թշու-մուլթյան հրահրման պետակից զենք:

Աղբյուրի ծայր աստիճանի խայտաղկությունը, բազմաթիվ անտեսական հակասությունների տեղադրությունը ցարական ծառաների՝ ողտաղբում էլին աղբյուրի ու կրոնական թշնամության հրահրման համար:

Յարական կառավարությունը չարաչափում էր վրացական ու թուրքական սնանկացած աղնականներին տալով ընդդեմ հայկական բուրժուազիա-յի, չարաչափում էր չերիտասարդ թուրքական ու հայկական բուրժուազիայի սրբությունը: Հայ-թուրքական կոտորածի պրիսկայիցայով ցարիզմը մեծ ար-դեւակ հանդիսացավ 1905 թվի հեղափոխական շարժմանը: Ռուսական կառա-վարությունը, թշնամություն հրահրելով Անդրկովկասի ժողովուրդներին միջև, ձգտում էր աղբյուրի իսկ թույլ չտալ, փորպեզի նրանք համախմբվեն, հառ-տառեն չեղբայրական համերաշխություն՝ պայքարելու համար ընդհանուր թշնամու դեմ, այն է՝ ցարական միապետության դեմ: Անդրկովկասի պարա-կայի բուրժուազիայի չարագանց դժվարացում էր հեղափոխական շարժումը, և բաշխվիկներին կուսակցությունն ստիպված էր լինում պայքարելու փոչ միայն ցարական միապետության դեմ, այլև աղտաղբական համար բանվորնե-րին աղբյուրական կուսակցությունների (վրացական մենչևիկների, դաժնուկ-ների ու մուսուլմանների) աղբյուրություն:

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԸ ՄԵՆՇԵՎԻԿՆԵՐԻ, ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ՈՒ ՄՈՒՍԱ-ՎԱԹԻՍՏՆԵՐԻ ՈՐՈՔ

Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո Անդրկովկասում մի սա մոմանակ չարունակից մնալ ցարական փոխարքայությունը: Մենչևիկիզմի սառնությունները հայանեցին իրենց բացահայտ փառահայտությունը նոր հասարակարգը ճա-նաչած կովկասի փոխարքա Նիկոլայ Նիկոլայիչի Ռուսաստանին:

«Վրացականները» այդ խայտառակ միությունը ցարական իշխանության դժբախտակիցի հետ պատահական չե և միայն բնութագրում և վրացական մեն-չևիկներին դավաճանական դերը:

Շուտով Անդրկովկաս չեկավ մոմանակափոր կառավարության անդամներից բազմացած կամիտեն, փորը փառաբան էր դեկադարում քաղաքականություն-ներ: Իշխանությունը չեկին անցել էր բանվորների ու գեղվորների պատգամա-վորների խորհրդին, բայց նա գտնվում էր մենչևիկների ու եսերների զեկա-վարության տակ: Այդ պատճառով խորհուրդն իր ջանքերն ուղղել էր ժամա-

նակալոր կառավարութեան անկեղծութեանը, խմբերակիտական սպանդի չարութեամբ, բուրժուական-կալվածատիրական սեփականութեան պահպանմանը, պայքարելու համար իսկական հեղափոխական շարժման դեմ, վոր բայց չէ-վիկները դեկալավրութեամբ ծավալւում եր բանվորների ու զինվորական մաս-սանների կողմից:

Հոկտեմբերյան հեղափոխութեանը սարսափի մեջ ձգեց Անդրկովկասի բուր-ժուազային: Բուրժուազիան սկսեց շտապ կազմակերպել իր ուժերը յետ մղե-լու համար հեղափոխական հարձակումը: Անդրկովկասյան կալվածատերերն ու բուրժուազիան համախմբվեցին հակահեղափոխական արշավի, ընդդէմ բան-վորներին ու գյուղացիներին:

1918 թվի մարտի 9-ին ստեղծվում է Անդրկովկասի սեյմը, վորը հռչակում է Անդրկովկասը Ռուսաստանից անկախ: Մենչևիկները, դաշնակներն ու մու-սավաթիստները ժամանակավորապես համաձայնութեան յեկան պահպանելու համար «կարգը» և իրենց տերերի սեփականութիւնը: Բայց նրանց այլ դաշինքը կայուն ու յերկարատեղ չէր. կուսակցութիւնները ամեն մեկն առանձին պայտնի պատրաստվում եր պայքարելու իր «դաշնակիցներին» դեմ: Մուսավաթը հինգում եր սուլթանական Թուրքիայի վրա՝ տարացնելու համար իր զենքն Ան-դրկովկասում, վրացական մենչևիկները կողմորոշվում էին դերձանական օլիխներով, ստեղծելու համար «ազատ Վրաստան», իսկ դաշնակները յերա-զում էին անգլիական իմպերիալիստների ոգնութեան մասին:

Չնայած այդ կուսակցութիւնների միջև յեղած բազմաթիւ հակասու-թիւններին, նրանք իրահամուռ էին բայցելիկներին դեմ պայքարում: Ան-դրկովկասյան սեյմը կազմակերպեց Կովկասյան ճակատից վերադարձող հեղա-փոխականներին տրամադրված զորամասերի զինաթափումը: Նա Թիֆլիսից դեպի Գյանջա բաց Թուրքի թշուրջական մասերին՝ պայքարելու համար Բազլի Կոմունայի դեմ:

Բազլի պրոլետարիատը 1918 թվի սկզբին հաստատելով Խորհրդային Իշխա-նութիւն Բազլում, այն ժամանակ անհամասար պայքար եր մղում Ան-դրկովկասյան հակահեղափոխութեան ու միջազգային իմպերիալիզմի դեմ:

Մուսավաթիստները Կոմունայի դեմ պայքարին ուղղեցին ազգայնական շարժ-ման հունով, Թուրքական զորքերի ոգնութեամբ տանելով իրենց յետևից Բուր-ժուական գյուղացիութեան հետամնաց մասին: Մենչևիկներն ամեն կերպ աջակ-ցում էին Բազլի Կոմունայի անկմանը, Թի՛ ներսից և Թի՛ դրսից: Դաշնակները դավաճանական դեր խաղացին, հայ աշխատավորներին հեղափոխական շարժա-նը առնով ազգայնական դունավորում և անկեղծութեան մենչևիկներին ու ետեր-ների հետ միասին անգլիական սիւլադանների Բազու մտնելուն:

Բազլի կոմունան ընկավ, բայց իր պայքարով նա մեծադուշն դեր խաղաց հեռազա դտառկարդային մարտերի համար հեղափոխական ուժերի կուտակ-ման, ինտերնացիոնալ համախմբման գործում:

Անդրկովկասյան սեյմը շուտով քայքայվեց: Ակնհայտ եր ազգայնական հա-կահեղափոխական կուսակցութիւնների դաշինքը անկայունութիւնը: Իրենց շուկաներն առանձնացնելու, «դաշնակիցներին» հափշտակութեան միջոցով իրենց տերերտրիան մեծացնելու ձգտումը, վախն աշխատավորների հեղափոխական շարժման և ինտերնացիոնալ համախմբման հանդեպ, անդրկովկասյան պետական

միավորութեան տակալութեան պայմաններում այն արդյունքն ունեցան, վոր իմպերիալիստների ճնշման տակ 1918 թվի մայիսին հայաստաբլեցին Վրաս-տանի, Ադրբեջանի և Հայաստանի «ազատ» դեմոկրատական հանրապետութիւն-ներ:

Անջատելով իրենց յերկրամասերը, մենչևիկները, դաշնակներն ու մուսավա-թիստներն սկսեցին հաստատել բուրժուական «դեմոկրատիա»: Աշխատավոր մասաների ուշադրութիւնը հեղափոխական շարժումից չեղելու համար նորից հրահրվեց ազգային թշնամութիւնը:

Հայաստանում դաշնակ-մուսուլմանների դիկտատուրան վաշնացրեց ու քա-յայեց ամբողջ դուշեր ու ռալոններ: Բայցայիւս ու աղքատացած յերկիրը ներկրալվեց ազգական ամառալուրաների մեջ: Պատերազմ ղեմալական Թուր-քիայի դեմ, մենչևիկիյան Վրաստանի դեմ, մուսավաթիստական Ադրբեջանի դեմ— ահա դաշնակները քաղաքականութեան արդյունքը: Ադրբեջանյան մուսա-վաթիստները յետ չէին մնում դաշնակներին, պատասխանելով նույնպիսի արշունալի ռեպրեսիաներով հայկական բնակչութեան նկատմամբ:

Վրացական մենչևիկները բառիս բուն իմաստով ամայայբին Հարավային Ոսեթիան, վարելով ամբողջ բնակչութեանը 1919 թվի ձմարը Վրաստանի սահմաններից դուրս: Նույն վիճակին յենթարկվեց նաև Աջարտանը:

Այլ «դեմոկրատական հանրապետութիւններին» արտաքին քաղաքականու-թիւնը բնորոշ է նրանով, վոր նա լիովին յենթարկում եր արեմտա-յեմրո-պական իմպերիալիզմին, վորի նպատակն եր հափշտակել Անդրկովկասի հան-րապետութիւնները և ստեղծել պայքարմ՝ պայքարելու համար Խորհրդային Ռուսաստանի դեմ: Անդրկովկասի հարստութիւնն ու ժողովրդական դուշը վաճառվում եր Անգլիայի, Իտալիայի ու Ֆրանսիայի բուրժուազիային սպտու-ղիսութիւնը դնելու համար: Բազլի նալթը, բամբակը, մարգանցը և այլ ար-դյունաբերական հումութիւն տեղորոքն արտահանվում եր:

Բուրժուազիայի 3-ամյա օրրապետութեան արդյունքը յեղով ազգային իշնամութեան չտեսնված որումը: Յերկիր անտեսական կայնքը կանգ առավ: Մուստաների աղքատացումն ու քայքայումը հասավ չտեսնված չափերի: Միան-դամայն ընկավ արդյունաբերութիւնը: Նալթի արդյունահանումը 1919 թվին հասավ 160 միլիոն փթի, ընդդէմ 1913 թվին 449 միլիոն փթի: Միանգամայն դադարեց մարգանցի, պղնձի և այլ հանքերի արդյունահանումը: Ալէկի և մեծ քաղաքային յենթարկվեց դուշապետութիւնը. բամբակի ցանքերն Ան-դրկովկասում 1914 թվին կոպում էին 149 հազար դեկայտին, 1917 թվին 38 հազար դեկայտին, 1920 թվին՝ 3 հազար դեկայտին: Անտոնապոլսի յիւնիստ և 40 տոկոսով: Հացահատիկային մշակութիւնների ցանքադաշտերը կըր-ճապում են 50 տոկոսով: Վրաստանում կըճապում են ծխախոտի ցանքերը— 1917 թվին ցանված եր 10 հազար դեկայտին, 1920 թվին՝ 2 հազար դեկայտին: Հայաստանում բամբակի ցանքադաշտերը 45 հազար դեկայտինից հասնում են մի բունի հարյուր դեկայտինի. խաղողի այգիները՝ 10 հազար դեկայտինից՝ միւնիսի 2 հազար դեկայտինի: 3 և կէս միլիոն գլուխ անասունից խորհրդա-յանցման մոմենտին մնացել եր 300 հազար գլուխ: Վոտոգման սիստեմը միան-դամայն փչացած ու անկրկնած եր:

Այլգլխին եր դաշնակների, մենչևիկներին ու մուսավաթիստներին գործու-նեյութեան անտեսական արդյունքն Անդրկովկասում:

60598-67

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ՈՒ ԿԱԼՎԱԾԱՏԵՐԵՐԻ ԿՈՒՍԱԿ-ՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Դաշնակները, մուսավաթիստները, մենչևիկները, բանվոր դուստապուրը այդ ամենամոլորիկ թշնամիները, թեև հանդես եկին դալլա «հեղափոխական» կուսակցության (դաշնակների), «սոցիալիստական բանվորական» կուսակցության (մենչևիկների) և «Ժողովրդական հանրապետական» կուսակցության (մուսավաթիստների) դեմակի տակ, իսկ պոթոմ նրանք ազգային շովինիզմի կուսակցության ելին:

Մուսավաթիստներն իրենք ելին ասում, վոր իրենց նպատակն է «համա-խմբել բոլոր մուսուլմանական ժողովուրդներին տնկալն ազգային ու հեղա-փոխական դասակարգումները»: Այլ կերպ ասած, նրանք վոչ միայն ազգա-նական շովինիստական կուսակցություն ելին, այլև կրոնական խավաբամու-թյան ամենատեսչական կուսակցությունն ելին:

Դաշնակները, մուսավաթիստները ու մենչևիկները դործունեյաթյունը հակառակ նրանց հեղափոխական ֆրադները ցույց տվեց վոր նրանք բուրժուա-դեմոկրատիկ ամենահավասարեմ ծառաներն են:

Ջեդիկոյան հայկական բուրժուազիան հանձինս Դաշնակցության կուսակցության տեսնում էր իր լավագույն արտահայտիչին ու իր շահե-րի պաշտպանին և այդ պատճառով բոլոր ուժերով նյութապես ու բարո-յապես ոգնում էր այդ կուսակցությանը» (Շահումյան):

Դաշնակցությանը հանդիսանում էր հայկական խաղաղ բուրժուազիայի մար-անդդ կուսակցությունը: Նա համախմբում էր խաղաղ ու մանր բուրժուազիային ու հոգեվարականությունը:

Մուսավաթիստներ կուսակցությունը նպատակ էր դրել իրեն «մուսուլման-ները գաղության կալի միջոցների ուժեղացումը, նրանց առևտրի, հանքերի և բնականուրապես անտեսական կյանքի զարգացումը» (Ճրագրից): Այդ նշանա-կում է, վոր մուսավաթիստները բացահայտ կերպով պաշտպանում էին յերե-տասարդ թուրքական բուրժուազիայի, խաների, բեկերի շահերը:

Մենչևիկները, ունենալով «սոցիալիստական» ծրագիր և մտնելով 2-րդ Ինտերնացիոնալի կազմի մեջ, վորպես մանր-բուրժուական կուսակցություն, քաղաքում ելին համաձայնություն ու դաշինք կնքել բուրժուազիայի հետ: Ի-րենց տիրապետության որոշ վրաստանում նրանք պաշտպանում էին տեղական և յեվրոպական բուրժուազիայի շահերը:

ԱՆԳՐԿՈՎԿԱՍԸ ԴԱՐՁԱՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

Այդ հակահեղափոխական կուսակցությունների դործունեյաթյունը ժա-մանկավարդապես բաժան-բաժան արեց բանվորների և աշխատավոր գյուղացի-ների ուժերը և չեղաքացեց նրանց Ռուսաստանի հաղթական պրոլետարիատից: Բայց անդրկովկասյան բուրժուազիայի քաղաքականությունը, վորը չէր համա-պատասխանում բանվորների ու գյուղացիների շահերին, հանդիպում էր մասնա-նշեքի ազդի ու ազդի մեծ գեթադրության: Քաղաքական ու անտեսական յեն-թաքույն իմպերիալիստական Արեվմուտքին, Անդրկովկասի անտեսական քա-լ

բոլորում, մասնակցություն լիակատար ազգաստացումը հող սեփական հեղափոխական շարժման ամփան համար:

Անխառնվորները բայց չվիճեցին կուսակցության դեկալարացիայում քանիցս աղատամբության դրոշ ևն բարձրացրել բուրժուազիայի դիկտատուրայի դեմ:

Եղատամբությանն էլ լեխումի, Զուգըղի, Սենակի, Ռադիկի գավառնե-րում, վորոնք ուղեկցվում էին կալվածատիրական հողերի գրավման հետ, դիմում աղատամբությունները Հարավ-Ոսկիայում, Աջարիստանում, Դուշե-թում ուղղված էին մենչևիկյան տիրապետության դեմ: Մուսավաթիստների ազդարային քաղաքականությունն առաջացրեց Ազրբեյջանի գյուղացիների բա-նվորմամբ: Նրանք հրաժարվեցին գինադարաթյուն կրել, հարկեր վճարել և յենթարկվել իշխանության:

Հայաստանում բանվորների ու գյուղացիների վրդավմունքն արտահայտվեց լեխնականի բանվորների ու գյուղացիների հերոսական պայքարով հանուն խորհուրդների իշխանության:

Բոլոր այդ շարժումները, տեղի ունենալով իրարից անջատ, պարտություն ելին կրում դաժանորեն ճնշվում էին և խեղդվում արյան ծովի մեջ:

Յեւր ջախջախեց Դենիկինը և Կարմիր բանակի զորամասերը մոտեցան Ան-դրկովկասի սահմաններին, Բաղվի պրոլետարիատը Կոմկուսակցության դեկա-լարացիայում կրկին բարձրացնում է աղտոտմբության դրոշ և 11-րդ բանակի ողնությունը, տապալելով մուսավաթիստների լուծը, 1920 թվի ապրիլի 28-ին հայտարարում է Խորհրդային իշխանություն:

Պորհրդային Ազրբեյջանի անմիջական հարկավանությունն արելություն է առկա աշխատավոր մասսաներին և սարսափի մեջ է դրում իշխող կուսակցու-թյուններին: Դաշնակներն ու մենչևիկներն իրենց պաշտպանության տակ են տանում մուսավաթիստական ու դենիկյան հակահեղափոխություն մտա-ցորդներին, ուժեղացնում են սեպրեսիաները կոմունիստների ու հեղափոխա-կան բանվորների դեմ: Բայց աղարդյուն են անցնում սոցիալիստական հեղա-փոխությունը հարձակոտական բնթացքը կանեցնելու բոլոր վորձերը: Ազրբեյջա-նից հետո աղտոտմբում են Հայաստանի աշխատավորները և 1920 թվի նոյեմ-բերի 29-ին հաստատում են պրոլետարական դեկտատուրա: Իսկ 1921 թվի փետրվարին վրաստանի բանվորներն ու գյուղացիները տապալում են մենչե-վիկյան իշխանությունը:

Անդրկովկասը դառնում է խորհրդային Խորհրդային հանրապետություն-ները ծանր ժողտանքություն ելին ստացել: Անդրկովկասի ժողովուրդները փո-խադարձ անխառնություն և ազգամիջյան թշնամություն. թալանված ու քա-լալված յերկիր, քաղաքական ու կուլտուրական հետամնացություն: Կոմկու-սակցությունն ու Անդրկովկասի հանրապետությունների Խորհրդային իշխանու-թյունը յենանդով անցան ժողովրդական անտեսության վերականգնմանը և ժո-ղովուրդների միջով հաստատուն խաղաղություն ստեղծելուն, աշխատավորական մասսաների կուլտուր-քաղաքական մակարդակի բարձրացմանը:

Խորհրդային հանրապետությունների զորդացման առաջին իսկ ետապում հայտարարվեց նրանց անտեսական կախումն իրարից, բանվորների ու գյուղա-ցիների շահերի ընդհանրությունը և փոխադարձ ողնությունն անհրաժեշտու-թյունը: Աշխատավոր մասսաների յեղադարական հանրապետության ու ազգա-

միջյան խաղաղության ամրացումն առաջացրեց Անդրկովկասյան Հանրապետութեանը։

Անդրկովկասյան Ֆեդերացիա ստեղծելու մասին լենինյան միտքն իսկույն ընդունեց Բաղվի պրոլետարիատը, վերը նախաձեռնութեամբ այդ հարցը լայն քննութեան են առնում բանվոր-դուրացիական մասսաները։

Չնայած վրացական ազդային-ուկրաինական Նախադեկտիստների և Անդրֆեդերացիա ստեղծելու դեմ մղած պայքարին, Անդրկովկասի աշխատավորները ինտերնացիոնալ համախմբման ու միասնութեան գաղափարը 1922 թվի մարտի 12-ին իրագործվում է։

Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի հիմնական խնդիրներն էլ են՝ Անդրկովկասում ամրացնել բուրժուազիայի դիկտատուրան աղաճովելու համար սոցիալիզմի շինարարությունը, հետագայում ամրացնել Անդրկովկասի ժողովուրդների ազդամիջյան խաղաղությունն ու յեղբարական բարեկամությունը, ստեղծելու համար ընդհանուր բոլոր ժողովրդական տնտեսության վերականգնման ու նրա սոցիալիստական վերակառուցման համար։

Յեւ ինքնագոյան Անդրկովկասն առաջնորդում էրար թշնամի ժողովուրդները ամուր միութեան, համեմատի ու ընկերական աշխատանքի որինակ և ցույց տալիս ամբողջ աշխարհին, սոցիալիստական ձեռնարկ գործացնելով իր տնտեսությունն ու կուլտուրան, վերը հասել և շտանդարտ չափերի ու տեմպերի։

ՀՆԳԱՄՅԱԿԸ ՁՈՐՍ ՏԱՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԶԱՍԹ ՊԱՅՔԱՐՈՒՄ

Կոմունիստական կուսակցության և ինքնագոյան իշխանության գերադասումը այսօր ուղիղաբար զիկտատուրայի ու Անդրկովկասում ազդամիջյան խաղաղության ամրացման, մեկ և կես տարում ապելի վաղ, քան ամբողջ ինքնագոյան վերականգնման ջրմանի ավարտման հետեւանքով Անդրկովկասյան Ֆեդերացիան ներկայումս թեւակոխել և իր զարգացման նոր շրջանը։ Ներկայումս առաջնակարգ պլանի վրա յե գտնվում անդրկովկասյան ժողովուրդների միությունն տնտեսական նշանակությունը, քանի վեր ԱնՖՍՂ պրոլետարիատի դիկտատուրայի, ազդամիջյան խաղաղության հետագա ամրացումը հնարավոր է միայն ԱնՖՍՂ տնտեսության վերականգնման միասնական տնտեսական ու քաղաքական ամրացումը ամենաակտիվ զարգացման ու սոցիալիստական ուղիով վերելքի միջոցով։ Այդ լույսում և ուղիղաբար շրջանի խնդիրների ամբողջ բարդությունից, ազդայնարկության հետագա զարգացումից ու գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումից։

«Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի մարմինները, վերոնկ սկզբնական շրջանում խաղացել են գլխավորապես քաղաքական դեր, վերոնկ ապառիվել են անդրկովկասյան ազգային համրապետությունների հաջող գարգացումը, պրոլետարիատի դիկտատուրայի ամրացումը և ազգամիջյան խաղաղության ամրացումը, ներկա շրջանում պետք է կենտրոնացնեն իրենց ջանքերն ազգային համրապետությունների տնտեսական սոցիալիստական շինարարության, նրանց ինդուստրիալիզմում, գյուղատնտեսության տնտեսական ու սոցիալիստական վերակառուցումից վրա» (Համկոմկուսի (բ) կենտկոմի բանաձեւից)։

ԱնՖՍՂ իսկական միասնական ժողովրդական-տնտեսական պլանն ապահովելու համար առաջված են յեղել ԱնդրՄՏԳ-ի, Անդրհողմիջագետ և Անդրկովկասյան։

Հնգամյակի յերկուրդ տարվա արդյունքները ցույց տվեցին, վեր հակառակ դատարարության թշնամիների կատարյալ դիմադրություն, հակառակ աջերի սոցիալիստական մարդարեւյություններին, վերոնք պահանջում էլին հալածարարները նեղ սեղանը, հակառակ «ձախ» խտրութեան յայն առաջարկներին, վեր դատարարակել են կուսակցության կողմից, կուսակցությունն ու Անդրկովկասի բանվոր դատարարը հասել են մեծագոյն հաջողությունների։

Սոցիալիստական արդյունաբերության համախառն արտադրանքը հնգամյակի յերկուրդ տարում կազմել և արդեն 656 միլիոն սուրբ ընդդեմ այդ տարվա համար հնգամյա պլանով նախատեսված 643 միլիոն սուրբ։

Վերջին տարիներս զործի յեն զգված տեխնիկայի վերջին խոսքով կառուցված՝ Բաթումի, ինչպես և Բաղվի մի շարք նախագիծը զործարանները, ցեմենտի զործարանը, կատարյալ, վերակառուցված են Արարիկանի ցեմենտի զործարանները, զործի յե զգված մահուտի զործարանը Թիֆլիսում, տեքստիլ զործարանները Գյանջայում, Լենինականում և այլն։

Բուր մշակույթների ցանքային տարածությունը 1930 թվին յեղել և 2 միլիոն 335 հազար հեկտար, այսինքն՝ հնգամյա պլանով հնգամյակի վերջին տարվա համար նախատեսվածի 90 տոկոսը։ Սոցիալիստական սեկտորն ընդգրկել և արդյունաբերության համախառն արտադրանքի 87,6 տոկոսը և գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի 12,6 տոկոսը։

ԱնՖՍՂ ժողովրդական տնտեսության այդ աճման և սոցիալիստական սեկտորի զգալի ուժեղացման հետեւանքով ավելացել են սոցիալիստարիտի կարգերը մանավանդ յե հաշիվ ԱնՖՍՂ ընտանիքի հիմնական ազդությունների, 1929 թվին 107,5 հազարից հասնելով 1930 թվին 127,3 հազարի։ Զգալիորեն բարելավել և աշխատավորների նյութական-կենցաղային պայմանները, վերացված և զործարարությունը, բանվորների աշխատավարձն աճել և 15 տոկոսով, գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքն աճել և համեմատած 1929 թվին հետ 135 միլիոն սուրբով։ 1929 թվին հետ համեմատած կրկնապատկել և ԲՈՒՀ-ում ու զարգացնելով սոցիալիստների թիվը, կրկնապատկել են սոցիալիստական խաղաղության հետեւանքով զուգարները, վերը փայլուն կերպով ազդարարում և Անդրկովկասի վերելքի կուլտուրական աճումը։

Սոցիալիստական շինարարության այդ հաջողություններն Անդրկովկասում հնարավորություն տվեցին նախադեկտիստ հնգամյակի ներկա վճարական տարվա համար ժողովրդական տնտեսության ավելի բարձր տեմպեր։ Հիմնական խնդիրները, վեր սեղան և լուծվին այս տարի՝ հետեւյալն են. սոցիալիստական արդյունաբերության համախառն արտադրանքի 80 տոկոս աճում, ամբողջ արդյունաբերության մեջ սոցիալիստական սեկտորի մինչև 91,3 տոկոս աճում, ամբողջ արդյունաբերության մեջ սեկտորական մշակույթների աճում, զարգացում, տեխնիկական մշակույթների ընդհանուր տարածության համարյա յերկու անգամ ավելացում, գյուղատնտեսության մեջ սոցիալիստական սեկտորի մինչև 25 տոկոս ընդհանուր աճումով։

վողականության դեմ,—այս բոլորը հիմնական պայմաններ են հանդիսանում հաղթահարելու համար սոցիալիստական շինարարության դժվարությունները և յերկրում վերացնելու համար կուլակային կապիտալիստական սարքերը:

Պայքարը ջախջախիչ պետք է լինի վրացական մեղքավորների, դաշնակների ու մուսավաթականների մնացորդների դեմ, վրանք ներկայումս, յերբ նրանց առաջնորդները վտարված են Անդրկովկասի սահմաններից դուրս, ամենուրեքով ուղեկցված են հանդիսանում միջազգային իմպերիալիզմի ԽՍՀՄ դեմ ինտեր-մենցիա պատրաստելու գործում, վրանք կուլակային դաշնակիցներն են հանդիսանում Անդրկովկասում սոցիալիստական շինարարության դեմ մղած պայքարում: Խորհրդային իշխանության հաղթանակից հետո, Անդրկովկասի հանրապետություններում կարգնելով լիակին աշխատավոր լայն մասունների մատուցած ծառայությունները, այդ հակահեղափոխական կուսակցությունների մնացորդները վտարված են չարաշահելով սոցիալիստական շինարարության դժվարությունները, առանձին աշխատավորները յետամնացությունը, նորից ազգային թշնամության սերմանելով Անդրկովկասի աշխատավորների միջև և ԽՍՀՄ այդ ժողովուրդների աշխատավորության նկատմամբ: Դրան են նրանք ձգտում, վրս պեսղի թուլացնեն ԽՍՀՄ կրթվել և ազահովեն իմպերիալիստական պետությունների ինտերմենցիան: Այդ պատճառով այդ հակահեղափոխական կուսակցությունների մնացորդները պեմ մղած պայքարը— պայքար և ինտերմենցիայի դեմ, մեր յերկրում սոցիալիստական հաղթական շինարարության համար: Այդ պայքարին պետք է պատրաստ լինի մեր բանակի յուրաքանչյուր մարտիկ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դուբենկիչ «ԱՍՖեռ-ի տնտեսական աշխարհագրության ամփոփ դասընթաց»:

Ֆ. ՄԱՆԱՐԱՋԵ.—«Անդրկովկասի հեղափոխական շարժման սկիզբները»:

ԿՐԱՅՆԻ.—«ԽՍՀՄ և ազգային պրոբլեմ»:

Անդրկովկասյան Խորհուրդների Երկ համագումարի վարչությանը և համակուրի (ը) Անդրկովկասի վերջին վարչությանը թերթերից:

«Ազգային գրադարան»

NL0225197

ЦИТКОУЕКА
ИНСТИТУТА
ЭКОНОМИЧЕСКИХ
НАУК
СССР

355.51
У-57